

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

ИНТЕРВЕНЦИИ, БАЗИРАНИ НА ИГРА ЗА ДЕЦА С РАЗСТРОЙСТВА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР

Автор: Амалия Ярмадуру

Рецензент: проф. д-р К. Караджова

Научен ръководител: проф. д-р В. Станчева

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 421 от 22.02.2024 г. на Ректора на Югозападен Университет „Неофит Рилски“ съм определена за член на научно жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **ИНТЕРВЕНЦИИ, БАЗИРАНИ НА ИГРА ЗА ДЕЦА С РАЗСТРОЙСТВА ОТ АУТИСТИЧНИЯ СПЕКТЪР** за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование: Педагогика, професионално направление : Педагогически науки, докторска програма: Специална педагогика.

Автор на дисертационния труд е Амалия Ярмадуру – докторант редовна форма на обучение в катедра „Управление на образованието и специална педагогика“ при Факултета по педагогика.

Представеният от Амалия Ярмадуру комплект материали е в съответствие с правилника за развитие на академичния състав в Югозападен Университет „Неофит Рилски“.

2. Кратки биографични данни

В последните години Амалия Ярмадуру се занимава с подкрепата и специално педагогическите въздействия на деца в предучилищна възраст – първоначално на остров Закинтош, а по-късно в Атина и в Солун. Бакалавърската си степен получава в Гърция, а магистърската - в СУ „Св. Климент Охридски“. Научно-теоретичната, както и научно-

практическата дейност в областта на специалната педагогика, са добра предпоставка за написването на съдържателен с много приложни аспекти дисертационен труд.

3. Оценка на актуалността и значимостта на изучавания проблем

Дисертационният труд е насочен към един интересен, но в действителност недостатъчно добре проучен проблем. Това е проблемът за въздействията или интервенциите, които могат да се реализират върху децата с аутизъм чрез играта.

В конкретния случай се акцентира върху ролята на играта за социалното развитие на децата от аутистичния спектър в общата образователна среда (детската градина или масовото училище). Във връзка с това се анализира необходимостта от внедряване на нови технологии и иновативни практики под формата на игри, които да стимулират общата и допълнителна подкрепа на децата с аутизъм в масова образователна среда. Очакванията са предложените иновации да се синхронизират с действащия образователен модел, прилаган към тези деца, което от своя страна ще съдейства за усвояването на социални умения и подобряване качеството на техния живот по посока на социализацията и интеграцията в общността.

От тази гледна точка темата е както актуална и значима, така и с много приложни аспекти за педагогическата теория и практика.

4. Оценка на формални показатели: обем, структура, оформление и изложение

Разработката на Амалия Ярмадуру като обем, структура и съдържание по формални показатели напълно отговаря на изискванията за написването на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“.

Дисертационният труд е в обем от 212 страници и включва: увод, три глави, изводи, препоръки, библиография и приложения. Резултатите са онагледени с 42 диаграми и 4 таблици. Библиографията включва 289 заглавия.

В увода се представят и анализират основните понятия, тяхната същност, еволюция и различни интерпретации. Особено внимание докторантката отделя на термина „аутизъм“ в неговите основни разновидности и многостранна природа.

В първата глава се прави обстоен теоретичен анализ на парадигмата „разстройства от аутистичния“ спектър.

Тук се търсят и намират корелации между тежестта на симптомите и социалните взаимодействия, в които влизат децата с аутизъм при формирането на социални умения и емпатия.

Задълбочено и професионално докторантката обосновава необходимостта от целенасочени интервенции в контекста на многобройните предизвикателства, пред които са изправени индивидите с аутизъм.

Централно място в тази част заема информацията, която представя общоприетите методи и стратегии на въздействия върху децата с аутизъм. Докторант Ярмадуру смята, че решаваща роля сред тях принадлежи на играта. Тя подпомага когнитивното развитие на децата, осигурява безопасна среда за формирането на комуникативни умения, насърчава способността им да реагират адекватно на сигналите от заобикалящата ги среда. Акцентът в тази част се поставя на ползите от базираните на игри интервенции за развитието на вербалната и невербална комуникация, за подобряване на самочувствието и увереността при децата с аутизъм. В резултат на прецизните теоретични анализи докторантката по естествен път достига до извода, че базираните на игра интервенции предоставят големи възможности за активни взаимодействия на децата с аутизъм и условия за развитие на неговите качества и способности. Тези взаимодействия са в центъра на изследователския интерес на докторантката, която търси мястото на играта в контекста на социалното развитие на детето и системата от корекционно-развиващи дейности. Тя описва редица авторски становища и теории, анализира ги в сравнителен план и въз основа на това прави сериозни обобщения и изводи за спецификата на интервенциите, определящи социалното развитие на детето със СОП.

Теоретичните анализи и обобщения са добра основа за провеждането на надеждно и качествено експериментално изследване.

Във втората глава е описана методологията и методите на изследване. Дизайнът на експерименталното изследване включва обект, предмет, цел, задачи и хипотезата на изследване, както и обосновката на инструментариума на дисертационното изследване.

Целта и задачите са научно обосновани, а хипотезата е логическо следствие от тях.

Изследваната проблематика и съответно целта и задачите, които си е поставила докторантката, са недостатъчно проучени, което пък е предпоставка за разработването на значим и сериозен дисертационен труд.

Извадката изследвани лица е много внушителна: 67 лица, включващи 27 учители и 40 ученици с ранен детски аутизъм (разстройство от аутистичния спектър - РАС) на възраст от 6 до 11 години. В процеса на проведеното изследване са формулирани контролна и експериментална група. Експерименталното изследване е проведено на четири фази: оценка на теста, прилагане на игра на таблет, оценка след теста и на резултатите с помощта на статистически методи. Амалия Ярмадуру е подбрала много сполучлива образователна игра, която позволява да се проследят резултатите за дълъг период от време, като предоставя визуална и звукова похвала за правилните отговори. Това я прави подходяща за персонализираното обучение. Психологическият въпросник, предназначен за учителите включва информация, свързана с опита в преподаването на ученици с аутизъм и използването на интервенции, базирани на играта. Технологиата на изследването е обяснена точно и изчерпателно. Изследваните лица са представени коректно и описани обективно, а изследваните критерии и показатели са подбрани сполучливо и професионално. Първичните данни са представени таблично, което улеснява последвалите анализи. Изследователският план отразява последователността и значимостта на извършеното изследване.

5. Анализ на експерименталните резултати

Чрез игрите, включени в експерименталното изследване е показано положителното въздействие на образователната интервенция върху деца с аутизъм за включването в социални игри, за подобряването на уменията им за социална инициатива, за формирането на умения за сътрудничество и приобщаващо поведение на децата от експерименталната група.

Резултатите са представени количествено в табличен вид и са илюстрирани чрез диаграми, които онагледяват добре търсените закономерности. Основният извод, който се налага от проведеното експериментално изследване е, че технологиата може да се използва за подобряване на уменията за игра при деца с аутизъм. Това може да им помогне за привеждане на собственото им поведение в съответствие със специфичните образователни цели и задачи.

Целта е реализирана а хипотезата е потвърдена в процеса на експерименталните изследвания и последвалите анализи. По отношение на задачите имам определени резерви, които ще спомена в коментарите си.

6. Изводи и приноси от изследването

Приемам реалността на описаните приноси моменти от докторантката. Те са много обобщени с оглед на тяхната широка приложимост. Аз ще очертая някои по-конкретни, които според мен определят реалната стойност на дисертационния труд:

- 1) Богато теоретично изследване, което е с познавателна и информационна стойност;
- 2) Търсене и намиране на иновативни възможности за персонализиране на интервенциите при деца с РАС с цел подобряване на тяхната социализация;
- 3) Чрез описаните интервенции на базата на играта се установяват корелации между игрите, използвани от децата с аутизъм и комуникативните им умения, които се формират чрез тях;
- 4) Въз основа научно-теоретичния анализ и експерименталните интерпретации се обосновават възможностите на децата с РАС за активни взаимодействия с цел по-доброто им социализиране;
- 5) Внедряване на иновативни практики под формата на игри, които да стимулират общата и допълнителна подкрепа на децата с аутизъм в масова образователна среда;
- 6) Предложена е образователна програма за включването на игрови интервенции с цел формирането на комуникативни умения при деца от аутистичния спектър;
- 7) Възможности за развитие на заложените идеи в перспективен план.

7. Коментари и препоръки

- 1) Недостатъчен качествен анализ на децата с ранен детски аутизъм. В дисертацията има много таблици, диаграми, статистически анализи, но липсва отделно обособен качествен анализ, който е задължителен за всяко едно педагогическо изследване;
- 2) Налице е една фрагментарност и неточност в експерименталните анализи. Те са представени едностранно: интервенция – резултат. В този случай анализът засяга само един компонент без да се отчитат връзките с другите изследвани

параметри. Липсва обобщителният момент от гледна точка на общите им цел и задачи;

- 3) Смятам, че задачите могат да се обогатят и разнообразят. Изборът на „подходяща образователна игра“ не може да бъде основна задача. Това по-скоро е момент от експерименталния дизайн. Липсват формулирани задачи за взаимоотношението между базираните на игри интервенции и очакваните резултати върху социалното развитие на децата и качеството на формираните комуникативни умения;
- 4) Според мен направените изводи и препоръки са недостатъчни с оглед сериозното експериментално изследване и прецизното анализиране на получените резултати.

8. Оценка на автореферата и публикациите

Авторефератът е разработен върху 53 страници и отговаря на изискванията за написването на такъв труд. Той дава съществена информация както за теоретичните разработки, така и за проведените експерименталните процедури. В автореферата са представени лаконично, но точно, най-важните моменти от дисертационния труд.

Амалия Ярмадуру има три самостоятелни публикации. Това е достатъчно за допускане до публична защита.

9. Заключение

Въз основа на всичко положително, описано и аргументирано в моето становище, с убеденост мога да заявя, че рецензираният труд има своите качества и достойнства.

Предвид гореизложеното предлагам на УВАЖАЕМОТО НАУЧНО ЖУРИ да гласува с положителен вот за присъждането на Амалия Ярмадуру на образователна и научна степен „доктор“ по педагогика (специална педагогика).

01.04.2024 г.

Рецензент:

проф. д-р К. Караджова